

Астахова К.В.

доктор історичних наук, професор, ректор Харківського гуманітарного університету «Народна української академія»

ДЕЯКІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ: ВІДМОВА ВІД КОЛИШНІХ ПАРАДИГМ

Умови, у яких опинився сучасний світ, настільки кардинально змінилися, що підходи та оцінки, які ще вчора здавалися непохитними, якимось миттєво перетворилися на архаїчні. Більш того, мало хто сьогодні наважиться стверджувати, що розуміє процеси, які вирують.

Відбуваються грандіозні зміни мислення, моделей поведінки, повна відмова від попередніх парадигм. Коронакризові роки лише прискорили те, що відбувається в соціально-економічному житті, додали невизначеності та різновекторності. Структурні перетворення економіки суттєво набрали обертів та «помчали галопом»: до традиційної вже диджиталізації додалися тренди на зелену трансформацію та різне прискорення світової інфляції, а точніше – подорожчання енергетичних та сировинних ресурсів і товарів на світових ринках.

Але, здається, слід враховувати, що спеціальні умови роботи, які вводяться завдяки пандемії, не можуть зберігатися досить довго. Занадто тривалий режим «надзвичайшині» згубний, може бути розбалансована система.

Інакше кажучи, тектонічні зміни та їхні наслідки так перетворюють світ, а разом з ним і інститут освіти, що для пристосування до них необхідні зовсім інші підходи та навички. Перш за все, згадуючи «преадаптивність» О.Асмолова [1], розуміємо, що простої адаптації вже не вистачатимете, слід формувати готовність до постійних змін, як невід'ємну характерну рису, якість людини та суспільства.

І все це вимагає своєрідного «перевідкриття освіти» (якщо можливо так трансформувати відомий вислів І. Пригожина «перевідкриття часу» [2]).

Таке «перевідкриття» спирається на необхідність сприйняття освіти як цілісної системи. До цього суспільство йшло вже давно, але, здається, все ж поки так і не дійшло. Освіта інституційно, безумовно, була та повинна бути розділеною на дошкільну, загальноосвітню та вищу. Її інституційні межі зберігаються. Але з точки зору стратегії освіти необхідно сприймати як цілісну систему.

Освіта дорослих саме з цього ряду. Вона не є надбудовою, це складова частина цілого, якщо сприймати неперервну освіту як незавершену взагалі, як освіту, яка у самих різних формах та форматах супроводжує людину на протязі всього життя [3].

Якщо не закладати світоглядну потребу в освіті протягом всього життя, не формувати на етапі дошкільного дитинства, загальноосвітньої школи когнітивні навички, пізніше – у старших класах та під час отримання університетської освіти – критичне мислення, то це призведе до ситуації, коли значна кількість дорослого населення взагалі не впишеться в систему безперервної освіти [4] і, відповідно, залишиться поза межами сучасних перетворень.

«Величезна швидкість розвитку людського знання прискорює постійну зміну одних професійних компетенцій іншими, отже, зміну спеціальностей. Людина XXI століття приречена за цю швидкість розвитку знань сплачувати ціну у формі постійного самонавчання (Life long learning) до закінчення трудового життя, для того, щоб зуміти постійно зберігати себе у складі робочої сили» [4].

Система освіти покликана формувати, перш за все, світоглядну потребу та здатність людини отримувати нові й нові знання на протязі всього життя. У перші десятиліття теперішнього століття з'явилися твердження, що LLL набуває ознак «стилю життя». В літературі – вперше, здається, у Г. Стогової, зустрічаємо трансформацію визначення LLL на LTL – освіта весь час, освіта

весь час на протязі життя [5]. Суспільна думка поступово визнає такі підходи, транслює їх. Але відбувається це досить повільно. І це тоді, коли повільність вже перетворилася на критичну категорію, бо українська освіта застаріла і не відповідає вимогам часу.

Саме тому необхідно акцентувати увагу фахівців, управлінців, освітянської спільноти на необхідності розуміння сутності неперервної освіти, формуванні світоглядної потреби в самоосвіті, саморозвитку, підвищенні кваліфікації, перепідготовці та ін. протягом всього періоду активного життя людини. Своєрідне свержавдання – створення умов щодо «прориву» у блоці розуміння LLL. Це стосується тих, хто навчається, навчає та керує освітою.

Освіті належить зосередитися на наданні людині інструментів надходження знань та формування навичок критичної оцінки інформації, що отримується. Модель неперервної освіти – в ідеалі – як своєрідний культурний код. І його побудова може призвести до бажаного результату, якщо буде реалізуватися всією системою освіти, а не окремими її ланками.

Психологічна наука, а разом з нею вся освітня система, починають замислюватися не лише про зону найближчого розвитку, але й про перспективи нескінченного розвитку людини [6].

Аксіомою виглядає твердження про те, що освіту дорослих характеризує досить високий ступінь самостійності. Це, безумовно, впливає на зменшення зовнішньої регламентації та контролю, які притаманні організації освіти більш молодших отримувачів освіти. Зрозуміло: кожен дорослий має відмінну від інших попередню історію власної освіти. Відрізняються світогляд, способи мислення, сформованість навчальних навичок та потреби у постійному розвитку через формальну, неформальну або інформаційну освіту.

Саме тому, якщо розглядати методологічні підходи до освіти дорослих, важливо зауважити: самоосвіта являє собою основу всіх видів освіти. І цю сентенцію ще доведеться засвоювати та впроваджувати. Добре, що світова спільнота вже надає своєрідні орієнтири. Перш за все йдеться про побудову освіти дорослих у Сінгапурі та Південній Кореї, які ввели до обігу ідею та

поняття «нація, що навчається». Цікаві тренди освіти дорослого населення демонструють Фінляндія, Німеччина із її народними університетами, Естонія (особливо ініціативи та програми університету Тарту).

Окремі тези, які викладено вище, це лише своєрідна «сюжетна лінія», яку передбачається розгорнути та аргументувати у конференційній дискусії. Головне ж, що автор намагається довести, це: 1) прості традиційні схеми організації освіти дорослих не тільки не спрацюють в сучасних умовах постійно зростаючої невизначеності, але й ще посиляться загрози остаточного відставання; 2) важливо відмовитися від екстраполяції тенденцій, що існують, у майбутнє; 3) ключове завдання освітніх інституцій – мотивувати, мотивувати та ще раз мотивувати.

Список бібліографічних посилань

1. Асмолов, А.Г., Шехтер, Е.Д. и Черноризов, А.М. (2017). Преадаптация к неопределенности как стратегия навигации развивающихся систем: маршруты эволюции. *Вопросы психологии*, 4, с. 3–26.
2. Пригожин, И.Р. (1989). Переоткрытие времени. *Вопросы философии*, 8, с. 4–5.
3. Усик, Е.Ю. (ред.). (2007). *Глоссарий современного образования*. Харьков: Изд-во НУА, 523 с.
4. Любимов, П.П. (2018). Предисловие. В: Зинченко В.П. *Психология образования*. Москва; Санкт-Петербург: Центр гуманитарных инициатив, с. 11.
5. Стогова, А. (2018). Как полюбить учебу? *Антишкола Native Speakers*, 06.
6. Зинченко, В.П. (2018). *Психология образования*. Москва; Санкт-Петербург: Центр гуманитарных инициатив, 382 с.

References

1. Asmolov, A.G., Shekhter, Ye.D. i Chernorizov, A.M. (2017). Preadaptatsiya k neopredelennosti kak strategiya navigatsii razvivayushchikhsya sistem: marshruty evolyutsii [Pre-adaptation to uncertainty as a navigation strategy for

- developing systems: routes of evolution]. *Voprosy psikhologii* [Psychology issue], 4, pp. 3–26.
2. Prigozhin, I.R. (1989). Pereotkrytiye vremeni [Rediscovery of time]. *Voprosy filosofii* [Questions of philosophy], 8, pp. 4–5.
 3. Usik, Ye.YU. (red.). (2007). *Glossariy sovremennogo obrazovaniya* [Glossary of Modern Education]. Khar'kov: Izd-vo NUA, 523 p.
 4. Lyubimov, P.P. (2018). Predisloviye [Foreword]. V: Zinchenko V.P. *Psikhologiya obrazovaniya* [Psychology of education]. Moskva; Sankt-Peterburg: Tsentr gumanitarnykh initsiativ, p. 11.
 5. Stogova, A. (2018). Kak polyubit' uchebu? [How to love learning?]. *Antishkola Native Speakers* [Anti-School Native Speakers], 06.
 6. Zinchenko, V.P. (2018). *Psikhologiya obrazovaniya* [Psychology of education]. Moskva; Sankt-Peterburg: Tsentr gumanitarnykh initsiativ, 382 p.

Abstract. The global dramatic changes taking place in the digital age have directly reshaped the landscape of modern education in general, and all of its components – formal, informal and non-formal education – in particular.

It is difficult to determine the degree of transformation of the institutions brought on by the constantly changing external factors and growing uncertainty. However, it can be observed that pre-school education, secondary education, and the university sector with its postgraduate education are all experiencing a most powerful pressure of change that transforms the very essence of educational institutions.

Even accepting the essential changes reshaping the entire educational landscape, it must be acknowledged that the transformations of adult education are of a unique nature. Starting as an add-on to basic educational structures, adult education has acquired almost the same level of importance. However, in terms of the rate, scale and multidirectional character of changes, adult education has taken the leading position.

Anyway, adult education is being quickly integrated into the traditional educational system and, therefore, requires its own methodology and methods.

It seems that modern methodological approaches to adult education rest on three main rules: 1) the basis of adult education is self-education in all its types, variants and forms; 2) fostering a conscious need for and understanding of the importance of lifelong learning is essential and should take place at all stages of the individual's education taking into account the difference in educational objectives, focuses, and forms; 3) motivation is the core objective of modern education.

Key words: methodology, understanding, education of adult, integral system, ideological needs, lifelong learning, self-education